

Nem muszáj mindent elérni

Tervek, kudarcok, újrakezdések

Adrián tizenkét éves, és már megvan az életterve: „Azt kívánom, hogy sikeresen befejezzem majd a középiskolát, aztán szívesen tanulnék jogot, majd könyvesboltot nyitnék, ahol főleg gyermek- és ifjúsági regényeket árusítanék.” Adrián előtt áll az élet. Tágas tér ez, de Adrián még nem ismeri életének térképét, semmit sem tud még azokról a kerülőutakról, amelyek arra kényszerítik majd, hogy megváltoztassa menetirányát, s azokról a magaslatokról és völgyekről sem, amelyeket be kell majd járnia; de van terve, és ezzel megkezdődik számára az élet kalandja.

A brémai életrajzkutató, *Annelie Keil* azt mondja: „Az élettervek azt a nagy témát érintik, hogy életünk út az idegenbe. Az ember megpróbálja meghatározni a célját, és útjelzőket készít magának. Ilyen útjelzők például a tervek. Máshová akarok költözni, meg akarok házasodni, gyerekeket szeretnék – de az olyan kis tervek is, mint hogy hol szeretnék nyaralni, vagy mit akarunk tenni a következő héten.”

Vagy az egy napra szóló tervek. Valakire rámosolygok. Elégedett leszek magammal. Fönn leszek már, amikor a nap felkel. Nem fogom átaludni az értékes időt.

Szép dolog, ha az embernek vannak tervei, de a tervek teherre is válhatnak, ha hajszolttá teszik az embert – hogy egyre gyorsabban, egyre messzebbre, egyre magasabbra jusson. Mikor mondhatom azt, hogy nem muszáj mindent elérni? És ha ezt mondom, vajon korlátozottságom okos belátása ez, vagy rezignáció, mivel túlságosan becsvágyóak voltak céljaim, és most kifogytam a szuszából?

„Az élet kötélhánc”, mondja *Annelie Keil*, „és a tervek nem mentesítenek minket attól, hogy életünk minden egyes szakaszában megkérdezzük: Valóban az én tervem ez még, az én életemet élem-e – vagy már csak eszköz vagyok, például a terveim megvalósításának eszköze?” Az a személy vagyok-e az élettörténetemben, aki lenni akartam? Vagy mássá váltam az idők során? Helytálló még az a tervezet, amelyet önmagamról

készítettem? Vagy az élet már túllépett rajtam és a terveimen? Ki vagyok ma? *Annelie Keil* szerint: „A tudományban mindig azt mondjuk, hogy szép dolog az életről fizikai modelleket készíteni, amelyekről leolvashatjuk, hogyan működik az élet. E modellek nagyon logikusnak tűnnek számunkra. De nem adnak választ olyan kérdésekre, hogy a valós életben mi a megterhelő, vagy mi fog balul kiütni. Ha az a veszély fenyeget minket, hogy az élet modelljét tartjuk magának az életnek, akkor elvesztünk. Ha statikus élettervet készítünk, ha azt mondjuk, fő, hogy a tervünk megvalósuljon, akkor problematikusává válik az élet, mert hajlíthatatlan a tervünk, s ezzel megfosztjuk elevenségétől az életet.”

Nyitottnak maradni az élet csodáira, és ugyanakkor célra törni! Kíváncsian hagyni, hogy ismeretlen világok mozgassanak minket, anélkül hogy elveszítenénk tájékozódásunkat! Álmodni, és mégis ébernek lenni! Az életművészethez hozzátartozik, hogy a szabadság és a kötöttség közötti helyes mértéket a saját terve-

inkre vonatkozóan is felismerjük, és ne fosszuk meg magunkat a változás esélyétől.

Szívből kívánunk minden jót: amikor gyerek születik, amikor valaki házasságot köt, amikor a gyerekünk másik városba megy tanulni, amikor valaki megkezdte tanult szakmájának gyakorlását. Minden jót a jövőre nézve, kívánjuk, hogy terveitek megvalósuljanak.

Aztán minden másképp történik. A tanulás kudarcba fullad, mivel az illető nem neki való területet választott. A nevelés kudarcba fullad, mivel a gyerek a saját útját járja, s a szülők zsákutcának tartják azt. A foglalkozás kudarcba fullad, mivel a munkahely a leépítések áldozatává válik. A házasság kudarcba fullad, mivel túlságosan nehéznek bizonyult az az ígélet, hogy egy életen át egymásért fognak élni. A sors könyörtelen. Baleset, betegség, halál semmisíti meg a terveket. És már semmi sem jó.

Bizonyára nincs egyetlen olyan sikeres élettörténet sem, amelyet ismételtelen ne kísérenének kudarcok. A balsikerek elbeszélése nélkül a sikeres emberek életrajza is csak néhány sovány oldalból állna, s az is meglehetősen unalmas lenne. Kudarcot vallani nem szégyen; az élet legjobb dolgai közé tartozik, ha engedélyt adunk magunknak az újkezdésre, ha merjük elhatározni: Változtatok magamon és az életemen! Ekkor kezdődik az ember számára a nagy tanulóidő, mondja *Alain Guggenbühl* svájci pszichoanalitikus. Aki

külön utakon jár, intenzívebben él c. könyvében ezt írja:

„Kudarcot vallva kezd el gondolkodni az ember, kudarcot vallva kezd – szerencsés esetben – tanulni is. Nem a siker idején. Mert a sikerrel az ember mindig csak azt akarja igazolni, amit tulajdonképpen már megtett. Mindnyájunknak meg kellene tanulnunk, hogy itt és most igazán megbukjunk, és elfogadjuk, hogy valami nem megy. Társadalmunk számára fontos lenne, hogy tiszteljük a kudarcot, hogy például ha valakit fölvesznek egy céghez, ne csak azt kérdezzék meg: Mi mindent ért már el Ön?, hanem azt is: Miben vallott már kudarcot? Akkor élünk értelmes életet, ha keresők vagyunk, és nem hagyjuk,

hogy rabjává tegyen minket az, amit a társadalom élénk állít. Civilizációs lármának nevezem azt, ami itt folyik. Mintha a társadalmi láрма, a társadalmi szenzációk jelentenék az élet tulajdonképpeni tartalmát. Ez tökéletes tévedés.”

A civilizációs láрма – a többiek hangja: a szülőké, a szomszédoké, az iskoláé, a társadalomé. Kórusban kiáltják felénk: Neked muszaj..., neked kell..., neked szabad..., neked nem szabad... És semmi esetre sem szabad kilógnod a sorból! Így jó mindnyájunk számára!

De olykor búcsút kell vennünk az olyan élettervektől, amelyek nem teljesülhetnek, mivel ellentmondanak saját karakterünknek és tempe-

ramentumunknak. Olykor nagyon üdvös, ha megválnak saját terveinktől, mielőtt még azok hamis pályára állítanának minket. Alain Guggenbühl szerint ekkor vetődik fel a kérdés: *Ki vagyok én?* Mi az, ami számomra értékes az életben? „A kudarcot elviselni nehéz, fájdalmas dolog. Az ember úgy érzi, semmit sem ér már, nincs már helye az életben. Kudarcot vallani nagyon-nagyon nehéz. De ezek a depressziós szakaszok nem egyszerűen csak problematikusak, ezek nagyon fontosak! Nem kell gyógyszerekkel elsöpörnünk őket. Ezek az érzések megtanítanak valamire, új irányt adnak az életünknek.”

Légy jó magadhoz, semmire sem méész, ha hamis tervekkel nyomás alá helyezed magad, tanácsolja *Klaus Mertes*, a berlini jezsuita gimnázium, a *Canisiuskolleg* igazgatója. Ma sok ember hajlik arra, hogy könyörtelenül egyre messzebbre hajszoja önmagát. Ezért mondja Klaus Mertes: „Engedd, hogy jól alakuljanak a dolgok! Légy, aki vagy! Fogadd el, hogy nem vagy hős, ne tartsd olyan fontosnak magad! Ne fuss önmagad előtt, és ne rohanj szakadatlanul becsúgyó terveid után! Lemondani bizonyos tervekről nem jelenti szükségképpen azt, hogy az ember megadja magát az életnek, nem jelent rezignáltságot, amellyel azt mondja: Úgy sem vagyok képes rá! A

lemondás okos belátás is lehet, annak bizonyossága, hogy nem muszaj mindent elérni az életben. Ne hagyj, hogy a terveid tévútra vigyenek, ne engedd, hogy mások tőled idegen pályára vigyenek! Ne ragaszkodj a terveidhez, és ahhoz az illúzióhoz, hogy bármit megtehetsz!” A jezsuita pedagógus szerint a tervek szilárd vázat, célokat és tartást adnak az életnek a válságos szakaszokban. Ez az érem egyik oldala. „Mátfelől persze minden kudarc esélyt jelent, mivel megszabadít az illúzióktól, és egy lépéssel közelebb visz a valósághoz. Hogy teológiaiilag fejzem ki: Isten csak a valóságban tud találkozni velünk, illúzióinkban nem. Az illuzórikus önképek virtuális világokba vezetnek. Illuzórikus világban élni azt is jelenti, hogy veszélyesen élni, mivel konfliktusba kerülünk a valósággal, és a valóság mindig erősebb az illúzióinknál. A kudarc során átélte fájdalom összhangban van az evangéliummal is, hiszen abban az áll: Változtassátok meg a gondolkodásotokat, változtassátok meg önmagatokról alkotott alapfelfogásotokat, mert ez az egyik feltétele annak, hogy egyáltalán élhessetek! Hiszen a valóság tulajdonképpen az az ajándék, amelyet Istentől kapunk. A kudarc lehetővé teszi – biblikusan szólva – a megtérést.”

És esélyt ad az embernek arra, hogy még egyszer újragondolja önmagát. Klaus Mertes szerint a tervek mindig az értékelképzeléseink kifejeződései is, ezért olyan fontosak az életben: „A terveimmel kezdődik a dolog. De amikor útra kelek, akkor olyan jövőbe in-

dulok el, amelyet nem tudok kézben tartani a terveimmel, és az első nagy felfedezésem az – már ezt is értéknek kell tekinteni! –, hogy annak is van értéke, amit nem lehet megtervezni. Találkozom valakivel, és már nem stimmelnek a terveim, és ekkor döntenem kell. Megbetegszem, és már nem stimmelnek a terveim. Meghal egy jó barátom, és már semmit sem érnek a terveim, vagy változtatnom kell rajtuk... Azért olyan fontos a megtervezhetetlen megtapasztalása, mert megszabadít minket attól az elképzeléstől, hogy nekünk magunknak kell ’megcsinálnunk’ az életünket. Pedig az élet nem azáltal válik értelmessé és teljessé, hogy tervet készítünk, amit aztán megvalósítok. Az értelmes élet úgy jön létre, hogy felfedezem annak az életnek az értelmet, amelyet élek.”

életet előrefelé éljük meg, és visszafelé értjük meg. Utólag felismerhetem az engem kísérő vezetést, azt, hogy a Jóisten semmi mást nem tesz, mint vezérel, s hogy a végén visszatekintve mélyebb értelmet nyer minden, ami történt, a kudarc is; felismerhetem, hogy Isten a kudarcot is olyasmivé alakítja, ami jót tesz nekem.”

A híres lelki író, *Anthony de Mello* mesél egy ügyvédről, akinek egy bádogos kiállított egy számlát. Az ügyvéd így szólt a bádogoshoz: „Idefigyeljen, ön kétszáz eurót kér egy órára. Ügyvédként nem keresek ennyit!” Mire a bádogos: „Amikor még ügyvéd voltam, én sem kerestem ennyit.” – Hogy az ember bádogos, ügyvéd, üzletember vagy pap-e, nem érinti a tulajdonképpeni „én”-t. Ha holnap megváltoztatnám a terveimet és a foglal-

kéletlennel, a befejezetlennel szembeni alázatot – s az alázatot azzal szemben is, ami minden fáradozás ellenére sikertelen marad; jóllehet reális tervekre épít, de számol a kudarcral és az újrakezdéssel is; nem vár tökéletes életet, nem akar mindent birtokolni. Sőt, az okos életvezetés egyik vonása lehet lemondani arról az elgondolásunkról, hogy a boldogságnak feltétlenül hozzá kell tartoznia az életünkhöz. Hiszen meglehet, életünknek az a célja, hogy végrehajtsunk bizonyos feladatot, teljesítsünk valamilyen kötelességet, gyerekeket neveljünk föl, és így tapasztaljuk meg teljes terjedelmében a lét bőségét.

E szerint az erényes élet egyszerű élet. Olyan élet, mondja *Otfried Höffe*, amely nem abból indul ki, hogy a sors pont számomra tartogat valami rendkívülit: „A boldogságot ígérő célok kérdése nem abban áll, hogy mérlegeljünk, hová igyekszem éppen, vagy mi a következő lépés a karrieremben; sokkal inkább az a kérdés, milyen célok vezérlik az életemet. Nagyon fontos erény, hogy az ember tudja: nem úr; nem ura sem saját adottságainak, sem embertársainak, akikkel találkozik, sem a természeti körülményeknek, hanem sokféle módon függ más embertől és más dolgoktól. És ezt is el kell fogadnunk, de ebben az elfogadásban nem muszáj passzív tárgyvá, idegen erők labdájává válnunk, és az idegen erők elfogadása ellenére nem muszáj lemondanunk önmagunkról mint aktív, autonóm személyről. A higgadt hozzáállás mutatkozik meg abban, ha úgy tartjuk: a sikeres élet csúcspontjai olyan dolgok, mint a barátság vagy a szerelem. És ezeket a dolgokat az élteni, hogy az ember elismeri a másikat annak más voltában, és egy kicsit megfedelkezik önmagáról.”

...meg a terveiről. Mert nem muszáj mindent elérni az életben. A bölcsességi irodalom a szűkkeblűségtől való megszabadulásnak nevezi, ha ilyen békésen tudunk tekinteni a dolgok menetére. Jól van úgy, ahogyan van. Aki ezt ki tudja mondani, az *Annelie Keil* szerint valami fontosat tanult meg: „Nevezetesen azt, hogy az életre jellemző ez az idegenség, ez a bizonytalanság, ez a nyitottság, és hogy olykor eltévedünk ebben a nyitottságban. De az ilyen ember azt is megtanulta: abból, ami lehetséges lenne ebben az életben, talán tíz százalékot valósítunk meg. Ezt elfogadni: egy adag életművészet és életbölcsesség, mint ahogy a valóság reális értékelése, az önreflexió, a szerénység, a megelégedettség – de az elért dolgok miatt érzett öröm is az.”

Doris Weber

*... rajtunk múlik, mit alkottunk magunkból,
személyünkéből, akár a Földgolyóból.
Mégis, ha múltó életünk lepergett,
rá visszatekintvén, érezzük: fölöttünk
egy szerető kéz, az vigyázta mindig
jártunk, bukásunk, és emelte meddő
létünk dadogását értelmes egészé.*

**Jánosy István: Spinoza – César Franck
(részlet)**

Így avatkozik be a sors az emberek terveibe. Vagy más, jó hatalmak vesznek oltalmukba minket? Avagy idegen hatalmak tesznek ki minket az élet ridegségének? Létezik-e az ember terve mögött egy másik, még nagyobb terv? Isten terve, amely ismét viszonylagossá tesz mindent, hogy az ember ne váljék áldozatává annak a gőgnek, amellyel azt képzelet, hogy ő az egyedüli tervező, kivitelező és uralkodó? Ezek a kérdések éppoly régiek, mint az emberiség – és mégis újra meg újra fölvetődnek. Klaus Mertes jezsuita kételkedően tekint a mindenható Isteni Tervezőről alkotott képre: „Azért nem kedvelem az ’Isten tervének’ képét, mivel ilyenkor mindig egy zsinóron rángatott bábu képe áll előttünk, amelynek zsinórjait az égben trónoló Isten tartja kezében. Ezt tagadom. Isten nem olyan Isten, aki a maga terve szerint rángatja a bábukat. Ha Istennek van terve, akkor az a legkevesebb, hogy képesnek kell lennem ahhoz igazodni, és ha az Isten és ember közti kapcsolat eleven a valóságban, akkor ez azt is jelenti, hogy kölcsönös. Isten aszerint változtatja meg velem kapcsolatos terveit, ahogyan én magam változom. Számomra nagyon fontos Sören Kierkegaard kulcsmondata: Az

közösomat, az olyan lenne, mintha ruhát cserélnék. Én magam ugyanaz maradnék. Ön azonos a ruházatával? Vagy a nevével? Vagy a foglalkozásával? Többé ne azonosuljon ezekkel a külsőségekkel, mindez megváltozhat egyik napról a másikra. Ha ön valóban megértette ezt, akkor már semmilyen kritika nem érheti önt. Sem a hízelgés, sem a dicséret nem fogja többé meghatni. Ha valaki azt mondja önnek: Ön remek fickó!, miről beszél akkor? Ez azon skatulyák egyik, amelyekbe tesszés szerint berakják az embert. Ezek gyorsan változnak, és a társadalom által állított mércék szerint változnak. Ezeknek azonban nincs közük az ön „én”-jéhez. Az „én” nem passzol egyik skatulyába sem.

Így ír *Anthony de Mello* A skatulya embere c. történetében. Az emberek nagy terve közé tartozik, hogy boldog életet éljenek, olyat, amelyben megtalálják magukat, amelyben önállóan gondolkodhatnak és érezhetnek. De az emberek többnyire akkor beszélnek boldogságról, ha az élet külső dolgaiban minden a terveik szerint alakul. *Otfried Höffe* tübingeni filozófus szemében ez kérdéses magatartás. Bár az erényes élet boldogságra törekszik, de egyúttal gyakorolja a tö-